

## УЛОГА ПОРОДИЦЕ, ШКОЛЕ И ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ПРЕВЕНЦИЈИ МАЛОЉЕТНИЧКОГ ПРЕСТУПНИШТВА

Адвокат др Горан Филипић

професор Правног факултета универзитета „Sinergija“ Бијељина и адвокат у  
Адвокатској канцеларији Горан Филипић Бијељина, [gfilipic@sinergija.edu.ba](mailto:gfilipic@sinergija.edu.ba) ili  
[advokatfilipic@outlook.com](mailto:advokatfilipic@outlook.com)

**Резиме:** Малољетничко преступништво представља озбиљан друштвени проблем данашњице који захтијева свеобухватан приступ у његовој превенцији. Породица, школа и шири друштвена заједница имају кључну улогу у обликовању понашања младих и превенцији њихових девијантних активности. Међусобна сарадња и координација ових чинилаца могу значајно смањити ризик од делинквентног понашања код младих и помоћи им да израсту у одговорне и корисне чланове друштва. Управо задатак овог рада био је сумарно анализирати и приказати најважније утицаје ових фактора на друштвену појаву какво је преступништво младих. С обзиром на ограниченост обима рада с једне стране, и сложеност тематике с друге стране, аспирација је била приказати заиста само најважније стандарде и основе превенције.

**Кључне ријечи:** Превенција, друштвена заједница, малољетничко преступништво, породица, школа.

### 1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Како реагујемо на преступничко понашање младих? Каква осећања оно код нас изазива? Од одговора на ова питања најчешће и зависи реакција друштва на сложену друштвену појаву какво је преступништво младих односно малољетничка делинквенција. Интерес сваког цивилизованог друштва је да његови најмлађи чланови имају исправна морална схватања и да живе у складу са њима, али шта треба урадити да се ово и постигне питање је свих питања.

Друштвено неприхватљиво понашање младих одувек је привлачило озбиљну пажњу друштва. Малољетничко преступништво у последње вријеме у свијету биљежи експоненцијални раст и поприма све софистицираније облике насилничког понашања, са све млађим починиоцима и са све више бруталности (тешких физичких напада, плачки, разбојништава, силовања и тешких убистава). Овај феномен обухвата широк спектар делинквентних радњи које малољетници врше кршењем правних и друштвених норми. Стим у вези, малољетничко преступништво може се дефинисати као чињење

кривичних дјела или прекршаја од стране особа млађих од 18 година, при чему законодавни системи различитих држава препознају специфичне категорије малолетника, укључујући млађе и старије малолетнике, те млађе пунољетнике.

У контексту истраживања друштвено неприхватљивог понашања младих, често се користе термини “поремећај у понашању” и “малолетничко преступништво”, који, иако повезани, имају различита значења и импликације. Док се први појам односи на широк спектар понашања која одступају од уобичајених норми, други означава конкретна прекршајна и кривична дјела која су правним нормама санкционисана.

Поремећаји у понашању код дјеце и адолесцената могу имати дугорочне последице ако се не препознају и не третирају правовремено. Ови поремећаји се јављају већ у раном дјетињству и предшколском периоду, а могу се подијелити на активне и пасивне облике. Активни облици укључују тврдоглавост, импулсивност, непослушност, агресивност и обмањивање, док се пасивни манифестују кроз повученост, анксиозност, немар и несигурност (Zrlić, 2013). Постоји значајан ризик да се, уколико се не интервенише на вријеме, блажи облици поремећаја у понашању током одрастања развију у озбиљније и друштвено неприхватљиве облике девијантног понашања (Singer, 1996).

Један од кључних фактора у развоју поремећаја у понашању јесте породично окружење. Негативни модели понашања унутар породице, попут неадекватног родитељског надзора, скитње, незапослености, алкохолизма или других облика социјалне дисфункције, могу имати изузетно негативан утицај на емоционални и социјални развој дјетета (Singer, 1996). Уколико дијете одраста у окружењу у којем су присутни фактори ризичног понашања, већа је вјероватноћа да ће оно усвојити сличне обрасце и испољавати проблематично понашање, што може довести до његовог социјалног искључења и повећаног ризика за малолетничку делинквенцију.

Дакле, поремећаји у понашању младих представљају шири спектар девијантних понашања која могу, али не морају довести до малолетничког преступништва. Малолетничко преступништво је ужи правни појам који се односи на конкретне прекршаје и кривична дјела, често захтијевајући интервенцију правосудних орагана. Превенција и третман оба проблема захтијевају мултидисциплинарни приступ који укључује породицу, школу и ширу друштвену заједницу.

## 2. УЛОГА ПОРОДИЦЕ У ПРЕВЕНЦИЈИ

Породица је основна јединица друштва и први фактор социјализације дјетета. Стабилна и подржавајућа породична средина доприноси здравом развоју дјеце и адолесцената. Наиме, породица представља примарну социјализацијску средину у којој дијете усваја основне моралне вриједности, норме и обрасце понашања. Њена улога у превенцији малолетничког

преступништва је кључна, јер стабилно породично окружење смањује ризик од девијантног понашања. Насупрот томе, дисфункционална породица може бити један од најважнијих фактора ризика за развој делинквентног понашања код младих.

У превенцији поремећаја у понашању, кључно је оснаживање породице и развијање родитељских компетенција кроз континуирано образовање и подршку стручних институција (Doležal, 2006). Рани развој отпорности код дјете, који се постиже кроз стабилне породичне односе, позитивне школске моделе и активно укључивање у заједницу, један је од најважнијих фактора у спрјечавању малолетничке делинквенције (Howard & Johnson, 2001, према Doležal, 2006). Превентивне мјере обухватају правовремено препознавање ризичних понашања, изрицање и спровођење одговарајућих васпитних мјера, као и мултисекторску сарадњу између породице, образовних, социјалних и правних институција. Ефикасна превенција подразумева проактиван приступ у којем цијело друштво преузима одговорност.

Улога породице у развоју и превенцији девијантног понашања малолетника од кључног је значаја, будући да породични односи и начин васпитања обликују социјализацијске процесе код дјете. Квалитетни породични односи, засновани на повјерењу, емоционалној подршци и стабилности, доприносе изградњи личности дјетета, док конфликти, занемаривање и недостатак родитељског надзора повећавају ризик антисоцијалног понашања (Rot, 2010). Поред утицаја породичне средине, на процес социјализације утичу и други фактори, попут образовног система, вршњачких односа и друштвених норми, при чему су школе препознате као институције које могу играти кључну улогу у раном препознавању проблема и имплементацији превентивних мјера (Porović-Ćutić, 2007).

Посебан изазов представља чињеница да су у последњим деценијама све учесталији случајеви малолетничких кривичних дјела која укључују употребу насиља и оружја, чиме се додатно продубљује проблем кривичне одговорности дјете млађе од 14 година, која у већини правних система нису подложна кривичним санкцијама (Ђорђевић, 2022). Ипак, умјесто снижавања старосне границе кривичне одговорности, стручњаци истичу потребу за развојем превентивних програма који не подразумевају издвајање дјете из биолошких породица, већ пружање подршке кроз програме социјалне инклузије и ресоцијализације (Rolović, према Ђорђевић, 2022). Један од таквих програма у Републици Србији, Програм интензивног третмана (ПИТ), финансиран од стране Фонда за социјалне иновације, показао је значајне резултате у реинтеграцији малолетника у образовни систем и смањењу рецидивизма (Ђорђевић, 2022).

Ипак превенција малолетничког преступништва захтијева свеобухватан приступ који укључује породицу, школу и систем социјалне заштите, с посебним фокусом на развој отпорности код дјете и адолесцената. Концепт отпорности подразумева јачање личних капацитета младих кроз стабилне породичне односе, подстицање образовног успјеха и интеграцију у заједницу

(Doležal, 2006). Кључне стратегије превенције укључују рану идентификацију ризичних фактора, имплементацију педагошких мјера, подршку родитељима и унапређење социјалних програма намијењених младима који долазе из угрожених средина (Bilandžija, 2014). Само кроз мултидисциплинарни приступ могуће је постићи дугорочне ефекте у сузбијању малолетничког преступништва и обезбиједити младима адекватне услове за развој и социјалну интеграцију.

Неки од кључних аспеката улоге породице у превенцији малолетничког преступништва укључују:

- Емоционална подршка и комуникација – топао и подржавајући породични амбијент доприноси формирању емоционално стабилне личности, која је мање склона делинквентном понашању. Дјеца која добијају љубав, пажњу и осјећај сигурности у породици развијају јачу социјалну контролу и способност доношења исправних одлука у кризним ситуацијама. Отворена и искрена комуникација између родитеља и дјеце омогућава адолесцентима да се повјере родитељима о проблемима с којима се суочавају и тиме се смањује вјероватноћу да ће млади потражити подршку на улици или у ризичним групама.
- Постављање јасних граница и правила – родитељи који досљедно постављају јасна правила и границе, прате школски успјех и начин провођења слободног времена своје дјеце, значајно смањују ризик од склоности делинквенцији. Ауторитативни стил васпитања, који комбинује љубав и дисциплину, показује се као најуспјешнији у превенцији девијантног понашања. Доследност у дисциплини и јасна правила понашања помажу дјеци да развију осјећај одговорности.
- Праћење и надзор – знање о томе с ким се дијете дружи, како проводи слободно вријеме и какве су његове активности може помоћи у раном препознавању ризичног понашања.
- Ангажовање у друштвеним активностима - родитељи који подстичу дјецу на бављење спортом, умјетношћу, волонтерским радом или другим корисним активностима помажу им да изграде позитиван идентитет и смање ризик од упуштања у делинквентно понашање.
- Позитиван узор – родитељи и старатељи који показују одговорно понашање и поштују друштвене норме пружају добар примјер младима. Дјеца уче имитацијом родитељског понашања. Ако родитељи његују поштење, одговорност и поштовање правила, дјеца су склонија усвајању тих вриједности. Насупрот томе, ако дијете одраста у средини у којој су присутни насиље, алкохолизам, криминал или занемаривање, веће су шансе да ће развити склоност делинквентном понашању.

### 3. УЛОГА ШКОЛЕ У ПРЕВЕНЦИЈИ

Школа је друго најважније окружење у којем се дјеца развијају и стичу кључне животне вјештине. Она представља један од најзначајнијих фактора у процесу социјализације младих, уз породицу као примарни оквир васпитања и образовања. Школа није само институција у којој се стиче формално знање, већ и простор у коме се развијају социјалне, комуникацијске и когнитивне вјештине неопходне за активну интеграцију у друштво (Kranželić Tavra, 2002). Начин на који школа испуњава своју улогу има далекосежне последице по развој личности младих, њихову адаптацију на друштвене норме и однос према ауторитетима. Недостаци у образовном систему, укључујући неефикасне методе наставе, недостатак подршке ученицима и неприлагођеност индивидуалним потребама, могу допринијети развоју фрустрације, ниског самопоуздања и повећаног ризика за испољавање неприхватљивих облика понашања, укључујући и малољетничку делинквенцију (Fomeris, 2010).

Један од највећих изазова у савременом образовању је стварање подстицајног школског окружења које ће омогућити ученицима да се осјећају сигурно, заштићено и мотивисано за учење и социјалну интеракцију. Како истиче Edmonds (1982, према Kranželić Tavra, 2002), школе имају потенцијал да изграде кохерентно окружење чији утицај може бити снажнији од било ког другог фактора у животу дјетета, укључујући породицу, вршњаке и локалну заједницу. Такво окружење може у значајној мјери ублажити негативне ефекте социоекономских и породичних околности, те ојачати заштитне факторе развоја младих (Fomeris, 2010).

Поред академских знања, школа има значајну улогу у развоју механизма за конструктивно рјешавање конфликта, успостављање здравих вршњачких односа и изградњу позитивне слике о себи.

Школа може играти превентивну улогу кроз:

- Васпитно образовне програме – увођењем едукативних садржаја о последицама криминалног понашања, насиља и злоупотребе супстанци и подићи свијест код младих.
- Развој социјалних вештина – школе треба да подстичу толеранцију, емпатију и рјешавање сукоба на ненасиљан начин.
- Идентификацију ризичних ученика – наставници и школски психолози могу препознати ученике који испољавају проблематично понашање и укључити их у одговарајуће превентивне програме.
- Ваншколске активности – спорт, умјетност, разна друга такмичења, волонтерски рад и друге активности могу смањити ризик од делинквентног понашања и помоћи младима да пронађу позитивне узорце.

Кроз сарадњу са породицом, стручним службама и локалном заједницом, школа може допринијети раној интервенцији и смањењу фактора ризика који могу довести до развоја девијантних и делинквентних облика понашања код младих. Посебан значај имају превентивни програми усмјерени

на јачање емоционалне интелигенције, рјешавање конфликта ненасилним путем, сузбијање вршњачког насиља и подстицање грађења здравих социјалних односа. Примјеном индивидуализованог приступа у раду са ученицима који показују знаке социјалне искључености, школа може играти кључну улогу у њиховој ресоцијализацији и интеграцији у заједницу.

Истраживања показују да ученици који су укључени у организоване активности у оквиру школске заједнице показују већи степен самопоуздања, бољу академску мотивацију и мању склоност ка ризичним облицима понашања.

#### **4. УЛОГА ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ПРЕВЕНЦИЈИ**

Друштвена заједница има суштинску улогу у превенцији малолетничког преступништва, јер као шире социјално окружење обухвата низ институција, организација и актера који директно или индиректно утичу на развој младих. У том контексту, важност имају институције система социјалне заштите, локалне самоуправе, здравствене и културне установе, спортски клубови, вјерске заједнице, као и невладине организације које се баве радом са дјецом и омладином. Успјешно функционисање ових структура и њихова координирана сарадња може значајно допринијети смањењу ризика од појаве делинквентног понашања код младих.

Превентивна функција друштвене заједнице огледа се прије свега у стварању амбијента у којем се млади осјећају прихваћено, подржано и врједновано. Кроз доступност различитих облика здравих и конструктивних активности – спортских, културних, едукативних и волонтерских – младима се нуди могућност испуњавања слободног времена на начин који подстиче развој позитивног идентитета, самопоштовања и одговорности. Активности које промовишу друштвену укљученост и солидарност, као и програми вршњачке едукације и вршњачке медијације, имају посебну вриједност у изградњи механизма отпорности на негативне утицаје.

Сарадња између школе, породице и друштвене заједнице представља кључни предуслов за дјелотворну превенцију. Локалне заједнице треба да развијају стратешке планове превенције, засноване на конкретним потребама и ризицима који постоје у датом социјалном контексту. У том смислу, важна је улога локалних политика младих, али и међуинституционална повезаност – између образовног, правосудног, здравственог и социјалног система.

Савремени концепти превенције инсистирају на интердисциплинарном и мултисекторском приступу, у оквиру којег сваки члан заједнице има одговорност за безбједност и добробит младих. Посебну пажњу треба усмерити на рањиве и маргинализоване групе младих, као што су дјеца из сиромашних, нефункционалних или насилних породица, која су често изложена повећаном ризику од криминалног понашања. Кроз партнерство између јавног и цивилног сектора, као и активно укључивање самих младих у процесе доношења одлука, друштвена заједница може представљати снажан

заштитни оквир у коме се формирају безбједни, зрели и друштвено одговорни појединци.

Друштвена заједница има одговорност да створи сигурно и подстицајно окружење за младе кроз различите превентивне мере:

- Институционална подршка – центри за социјални рад, полиција и невладине организације треба да сарађују у спровођењу превентивних програма.
- Безбједно окружење – уређење простора за младе (спортских терена, културних центара, библиотека) може им пружити алтернативу уличној делинквенцији.
- Програми менторства – укључивање младих у програме менторства, где могу учити од успешних појединаца из заједнице, може позитивно утицати на њихов развој.
- Медији и кампање – медији могу играти важну улогу у промовисању позитивних вриједности и едукацији о штетности криминала и насиља.

Слободно вријеме представља важан сегмент живота малољетника, који може имати значајан утицај на њихов психосоцијални развој, али и на појаву девијантних облика понашања. Уколико није адекватно структурирано и усмјерено, слободно вријеме може постати подлога за досаду, беспосличење и експериментисање са различитим ризичним понашањима, укључујући употребу психоактивних супстанци, насиље и извршење кривичних дјела (Јаšовић, 1991; Konstantinović-Vilić, 2009). Истраживања показују да млади највећи број преступа врше управо у периоду слободног времена, односно у времену када су ван надзора породице и школе (Мirić, 2016).

Према појединим теоријским схватањима, делинквентно понашање малољетника представља начин превазилажења досаде или компензацију за недостатак приступа организованим облицима провођења времена, као што су спортски и културни садржаји, омладински клубови или едукативне радионице (Јаšовић, 1991; Merdović, 2010). Посебно забрињава чињеница да дјеца која одрастају у социјално-економски угроженим срединама имају мање могућности да слободно вријеме проводе у организованим и подржавајућим околинама, због чега се чешће прикључују групама са делинквентним склоностима.

Да би се потенцијал слободног времена искористио на прави начин, неопходно је да друштво, породице, школе и локалне заједнице створе услове за развој осмишљених, безбједних и подстицајних активности. Посебан значај имају спортске и културне манифестације, волонтерски програми, као и безбједносна едукација младих кроз редовне наставне и ваннаставне активности. Превенција преступништва мора да буде системски и континуиран процес у коме се свим малољетницима, без обзира на социјални статус, пружају једнаке могућности за позитиван развој и социјалну интеграцију.

Такође и медији могу имати значајну улогу у превенцији. Дјеца су итекако подложна утицају медија још од раног дјетињства. Са годинама старости дјеце тај утицај је све обимнији и интензивнији. Медији се данас налазе на свим мјестима. У кући, у аутомобилу, на улици, у школи и свуда гдје се човјек креће, налази, ради и учи. Зато је утицај медија на сваког појединца, а нарочито на младе веома значајан и битан. Некада нисмо ни свјесни утицаја појединих садржаја који нам се пласирају путем средстава масовне комуникације и информисања. Данас је постало незамисливо да један дан прође без мобилних телефона, филмова, телевизије, интернета и сл. Оно што се нуди у тим садржајима је веома разнолико и, како бројна истраживања показују, доминирају сензационалистички и негативни обрасци који имају негативан утицај на младе, али и на старије чланове друштва.

Насупрот томе промовисање позитивних вриједности и личности у медијима и медијским садржајима је један од начина формирања здравог друштва, а самим тим и смањења утицаја негативних друштвених појава као што је криминалитет. Извјештавање о програмима и пројектима који промовишу позитивне вриједности, здрав и спортски живот, репортаже о бројним културним и васпитно образовним догађајима, промоција спортиста и младих научних радника и њихових достигнућа, су такође један од начина на који медији могу дати свој допринос развијању позитивних вриједности сваког појединца.

Медији стога имају двоструку улогу у контексту малољетничке делинквенције — с једне стране могу бити снажан алат за превенцију, промоцију позитивних вриједности, спорта, културе и образовања, али с друге стране, ако нису контролисани и усмјерени, могу бити фактор ризика који подстиче развој девијантног понашања. Препоруке стручњака указују на потребу да медијски садржаји буду прилагођени узрасту, јасно означени према старосним ограничењима, емитовани у одговарајућим терминима, као и да се афирмишу едукативне, научне и културне теме, умјесто деградирајућих и сензационалистичких приказа (Olweus, 1998).

И на крају овог рада можемо истаћи и улогу религије (цркве) у превенцији малољетничког преступништва. Религија као социјални феномен може имати вишеструк утицај на превенцију малољетничког преступништва. Она често дјелује као заштитни фактор тиме што доприноси изградњи унутрашњих моралних стандарда, пружа осјећај припадности заједници и легитимизује друштвено прихватљиве облике понашања. Дакле има антикриминални карактер, јер промовише поштовање моралних и правних норми, укључујући забране као што су „не убиј“, „не кради“ и „не сведочи лажно“, „љуби ближњег свога као и самога себе“ што у основи сваке религијске етике подразумева алтруистичке вриједности.

Ограничени садржај, од једног ауторског табака, није омогућио да се на нивоу детаља разраде сва кључна питања покренута у овом раду. Ипак, надамо се да су ова питања обрађена у мјери у којој читалац може да добије јасну слику

о разматрању теми, њеној озбиљности и сложености, као и о њеном општем друштвеном значају.

## 5. ЗАКЉУЧАК

Само друштво које препознаје значај превенције, улагања у младе и изградњу безбједног и подстицајног окружења, може очекивати здраве и одговорне генерације које ће доприносити стабилности, напретку и општем добру.

Дакле, стабилно породично окружење, функционалан васпитно-образовни систем и подстицајна социјална средина чине основу за формирање здравих личности, отпорних на негативне утицаје, те спремних да се афирмишу унутар заједнице. Са друге стране, занемаривање потреба дјеце и младих, одсуство правовремене интервенције и социјалне подршке, представљају факторе који могу допринијети развоју девијантних облика понашања и удаљавању младих од позитивних животних вриједности.

Због тога је од суштинске важности развој свеобухватне превентивне стратегије која ће се фокусирати на јачање породичних капацитета, оснаживање образовних установа и активно укључивање локалне заједнице у креирање амбијента који подстиче развој, одговорност и друштвену укљученост младих.

## Литература:

- Doležal, D. (2006). *Opasnost i prevencija poremećaja u ponašanju*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja.
- Dorđević, J. (2022). *Kriminalna politika i maloljetnička delinkvencija*. Pravna informacija, 45(1).
- Edmonds, S. (1982). *The Ecology of Delinquency: The Role of Family and Environment*. Child Development, 52(3), 623-635.
- Forneris, T., Fries, E., Meyer, A., Buzzard, M., Uguy, S., Ramakrishnan, R., Lewis, C., Danish, S. (2010). *Results of a Rural School-Based Peer-Led Intervention for Youth: Goals for Health*. Journal of School Health, 80(2), 57-65.
- Howard, G. & Johnson, R. (2001). *Prevention of Juvenile Delinquency through Family Intervention*. Preuzeto iz Doležal (2006) .
- Jašović, Ž. (1991). *Kriminologija maloljetničke delinkvencije*. Beograd: Načna knjiga.
- Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ристановић, V., & Kostić, M. (2009). *Kriminologija*. Niš: Pelikan print.
- Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 38(1), 1-12.
- Merdović, V. (2010). *Rizici maloljetničke delinkvencije: Sociološki i psihološki faktori*. Zbornik radova, 18(1), 71-83.
- Mirič, F. (2016). *Leisure Time and Juvenile Delinquency*. Facta Universitatis, Series: Law and Politics, 14(3), 441-452.
- Olweus, D. (1998). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Oxford: Blackwell.
- Popović-Čatić, J. (2007). *Uloga porodice u prevenciji delikventnog ponašanja maloljetnika*. Preuzeto iz Uloga porodice .
- Rolović, M. i Bilandžija, L. (2014). *Sociološki faktori maloljetničke delinkvencije*. Zbornik radova, 12(2), 85-102.
- Rot, M. (2010). *Uloga porodice u razvoju i prevenciji devijantnog ponašanja maloljetnika*. Preuzeto iz Uloga porodice.

Singer, M. (1996). *Kriminologija*. Zagreb: Globus, where the author discusses various aspects of family dynamics and their effects on juvenile delinquency .  
Zrilić, S. (2013). *Rizični obiteljski čimbenici razvoja maloljetničke delikvencije*.

## THE ROLE OF THE FAMILY, SCHOOL, AND COMMUNITY IN THE PREVENTION OF JUVENILE DELINQUENCY

**Lawyer dr Goran Filipić**

*Professor at the Faculty of Law of „Sinergija“ University Bijeljina and Lawyer at the Law Office Goran Filipić Bijeljina, email: gfilipic@sinergija.edu.ba or advokatfilipic@outlook.com*

**Abstract:** Juvenile delinquency represents a serious social issue of our time that requires a comprehensive approach to prevention. The family, school, and broader community play a key role in shaping young people's behavior and preventing deviant activities. Mutual cooperation and coordination among these actors can significantly reduce the risk of delinquent behavior in youth and support their development into responsible and productive members of society. The primary aim of this paper is to provide a summarized analysis and overview of the most significant influences these factors have on the social phenomenon of juvenile delinquency. Given the limitations in scope on one hand and the complexity of the topic on the other, the aspiration was to present only the most important standards and fundamental principles of prevention.

**Keywords:** Prevention, community, juvenile delinquency, family, school.